

**ENCIKLOPEDIJA
PRAZNOVERJA**

Ričard Vebster

Biblioteka
VEROVANJA

Ričard Vebster

**ENCIKLOPEDIJA
PRAZNOVERJA**

Leo commerce, 2009

Naziv originala:
The Encyclopedia of Superstitions
Richard Webster

Naziv knjige:
ENCIKLOPEDIJA PRAZNOVERJA
RIČARD VEBSTER

Copyright © 2008 Ričard Vebster.
Copyright © 2009 za Srbiju Leo commerce, Beograd

Sva prava zadržana. Nijedan deo ovog izdanja se ne sme reprodukovati, skladištiti u povratnom sistemu, ili prenositi, u bilo kom obliku, ili bilo kojim sredstvima, elektronskim, mehaničkim, fotokopirnim i sličnim, bez prethodne dozvole izdavača i vlasnika autorskih prava.

Urednik: Nenad Perišić

Prevod: Ana Bošković

Prelom i korice: Pintor Project

Lektura i korektura: Natalija Džakić

Za izdavača: Nenad i Slađana Perišić

Izdavač: ID Leo commerce, Beograd

Plasman:
ID Leo commerce, Beograd
Generala Mihajla Nedeljkovića 65/2
011/227-2077
011/2166-712
011/2166-714
063/507-334

E-mail:
nesaperisic@gmail.com
info@leocommerce.co.yu

www.leo.rs

Štampa:
Tercija - Bor

Tiraž:
1000

ISBN 978-86-7950-042-7

**Za dvoje izuzetnih prijatelja,
Harlija i Lilijan Poup**

Autor više od sedamdeset pet knjiga, Ričard Vebster je jedan od najplodnijih novozelandskih pisaca. Među njegove najprodavanije knjige spadaju *Duhovne vode i Anđeli čuvari*, *Kreativna vizuelizacija za početnike*; autor je takođe naslova kao što su *Srodne duše*, *Da li je vaš ljubimac psihički oboleo?*, *Praktični vodič kroz uspomene iz prošlog života*, *Astralno putovanje za početnike*, *Čuda* i četvorotomne serije o arhanđelima, *Mihajlo*, *Gavrilo*, *Rafael* i *Urijel*.

Uvaženi psihijatar, Ričard, jeste član Nacionalnog veća hipnoterapeuta (SAD), Udruženja profesionalnih hipnoterapeuta i parapsihologa (V. Britanija), Međunarodnog udruženja profesionalnih hipnoterapeuta (Kanada) i Psihoterapeutskog i hipnoterapeutskog instituta Novog Zelanda. Kada nije na putovanju, boravi sa suprugom i porodicom na Novom Zelandu.

Kontakt sa autorom

Ako želite da stupite u kontakt sa autorom ili vam je potrebno više informacija o ovoj knjizi, molimo vas da mu se obratite posredstvom izdavačke kuće *Llewellyn Worldwide*, a mi ćemo proslediti vaš zahtev. I autor i izdavač sa zadovoljstvom prihvataju sugestije čitalaca i komentare povodom ove knjige, ili načina na koji vam je pomogla. *Llewellyn Worldwide* ne može garantovati da će autor odgovoriti na svako pismo, ali svako pismo će mu biti prosleđeno. Molimo vas pišite na sledeću adresu:

Richard Webster

Llewellyn Worldwide

2143 Wooddale Drive, Dept. 0-7387-1277-9

Woodbury, MN 55125-2989, U.S.A.

Većina Llewellyn-ovih autora poseduje veb-sajtove sa dodatnim informacijama. Za sve ono što želite da znate o nama, molimo vas posetite naš veb-sajt na adresi: <http://www.llewellyn.com>

SADRŽAJ

<i>Uvod</i>	9
<i>Enciklopedija</i>	15
<i>Beleške</i>	297

UVOD

Kad god je dr Semjuel Džonson (1709–1784), engleski leksikograf, kritičar i pisac, krenuo niz ulicu, morao je da dodirne svaki drveni stub pored kojeg je prošao. Takođe je imao običaj da zakorači preko praga najpre svojom desnom nogom, kao što je izbegavao i sve moguće pukotine na pločniku.

Nils Bor, čuveni fizičar, držao je potkovicu iznad vrata kabineta. „Vi, naravno, ne verujete da će to na bilo koji način uticati na ishod vaše sreće?“, upitao ga je kolega. „Ne“, složio se Nils, „ali načuo sam da to deluje čak i u slučaju onih koji ne veruju.“ Ser Vinston Čerčil uvek je nosio svoj „srećni“ štap za šetnju, kada bi morao da putuje petkom, smatrajući ga nesrećnim danom u sedmici. Imao je običaj, takođe, da dodirne svaku crnu mačku koja bi mu prešla put, dozivajući na taj način sreću. Alfred Gvini Vanderbilt spavao je u krevetu tako što bi sva četiri ekstremiteta potopio u posude ispunjene solju, kako bi se zaštitio od zlih duhova. Pre mnogo godina, jedan moj prijatelj je na petak 13. namerno prouzrokovao sled događaja, želeći da opovrgne učinak praznoverja. Namerno je prosuo so, hodao preko svake pukotine na koju je naišao, potrudio se da mu crna mačka pređe put, potpisao je ugovor o zakupu i najzad je prošetao ispod merdevina. Sledećeg dana napustila ga je devojka. Većina ljudi ima sopstvena praznoverja, koja su obično nastala nakon dva skoro istovremena događaja. Ako je crna mačka prošla ispred vas u isti čas kada vam je neko saopštio da je preminuo vaš blizak prijatelj, lako biste mogli razviti praznoverje vezano za crne mačke. Do ovoga dolazi usled toga što su dva događaja povezana u vašoj svesti. Stećeno praznoverje, kako ga nazivaju, proučavano je i na životinjama i na ljudima.

Čovek je danas praznoveran onoliko koliko je to oduvek bio. Da li ste nekada kucnuli o drvo ili zaobišli merdevine? Jeste li srećni kada ugledate oštar vrh i dodirnete ga, jer zna-

te da će vas čitavog dana pratiti dobra sreća? Da li ste ikada vezali čvor na maramici, držali palčeve ili rekli „istina“ nekome ko je kinuo?

U drevna vremena, gotovo svaki događaj podvrgavan je ispitivanju kako bi se ustanovilo da li donosi, upozorava ili ukazuje na dobru ili lošu sreću. Let ptice, slika oblaka, viđenje određene osobe ili životinje bio je znak ili predskazanje.

Povrh toga, nadovezujući se na prethodno, ljudi su kroz istoriju upotrebljavali sistem onih radnji za koje su smatrali da su iracionalni odbrambeni mehanizmi, koji upravo postoje kako bi im pomogli da prežive i žive sigurno u opasnom svetu. Reč je o praznoverjima koja počivaju na verovanju da izvesna nadmoćna i potencijalno opasna sila upravlja univerzumom. Pa ipak, vršeći određene ritualne i magijske radnje, ljudi mogu da ukrote ovu silu, možda čak i zadobiju njen blagoslov. Sledstveno ovakvim pretpostavkama, iako su svesni da svemu ovome nedostaje naučna potvrda, ljudi se uzdaju u praznoverja jer im ona pružaju osećaj sigurnosti i kakve-takve kontrole nad sopstvenim životom.

Definicija praznoverja prema rečniku kaže da je ono iracionalno verovanje ili delovanje, nešto što nije utemeljeno na znanju ili činjenicama, nerazumni strah od nepoznatog ili slepo prihvaćeno verovanje. Rečnik je izričit da je to verovanje zasnovano na strahu ili neznanju.

Latinska reč za praznoverje je *superstitio*, a ona je izvedena iz reči *superstes*, što zapravo znači nadživeti ili preživeti. Ovakvo objašnjenje dozvoljava odgovarajućoj reči da bude nosilac religioznih ideja koje su u nju unete, čak duže od vremena u kojem su određena verovanja izumrla. Mnoga praznoverja povezana su sa religijom, pa su zato ljudi koji pripadaju jednoj verskoj denominaciji skloni da ljude drugačijih verovanja smatraju praznovernima. Konstantin je paganizam označavao kao praznoverje. S druge strane, Tacit je hrišćanstvo smatrao pogubnim praznoverjem. Martin Luter je propovedao da sve što nije utemeljeno na Hristu predstavlja praznoverje. U ovo je verovao i sveti Pavle govoreći Atinjanima: „Po svemu vidim da ste vrlo pobožni“ (*Dela 17, 22*).¹ U XVI veku protestanti su proglasili katoličko verovanje za „papsko praznoverje“. U XIX veku su hrišćanski misionari putovali svetom kako bi primitivne narode spasili njihovih praznovernih religija i magija. Indijska profesorka Ananda Kumarasvami zapisala je:

„Bogovi starije religije postali su demoni one koja ih je zamenila.“

Neko bi mogao pomisliti da će praznoverja postepeno nestajati sa pojavom naučnih otkrića, koja objašnjavaju delove univerzuma. Zapravo je činjenica da su praznoverja jednako uobičajena danas kao što su to oduvek bila. Čini se da su pojedina zanimanja otvorenija za praznovericu od nekih drugih. Možda ne biste očekivali da je, na primer, jedan

računovođa praznoveran, ali se ne biste iznenadili da nešto slično čujete za kockara, sportistu ili glumca. Razlog tome je što se praznoverje razvija kao rezultat neizvesnosti. Računovođa zna da će njegov posao biti siguran sve dok ga dobro obavlja. Glumac bi u bilo kom trenutku mogao da ostane bez posla, izuzimajući činjenicu koliko je on u svom zanatu dobar. Sportske zvezde žive u svetu neizvesnosti, gde povreda ili tuđe mišljenje određuje pobedu ili gubitak. Nije ni čudo što su brojne priče o praznoverjima ljudi iz sveta sporta. Na primer, izvesni atletičar pobedi u izuzetno važnoj trci noseći poseban par patika za trčanje. Od tog časa, on je sklon da te posebne patike smatra srećnim, i insistiraće da u njima istrči svako važno takmičenje. Nobi Stajls, bivša engleska fudbalska zvezda, nikada nije vezivao štucne pre nego što bi izašao na teren. Džordž Sajfert, nekadašnji trener ragbi tima *San Francisco Fortinajners*, morao je pre izlaska iz kancelarije da dotakne knjigu. On je, takođe, bio poslednja osoba koja bi pre utakmice napustila svlačionicu. Kada god bi igrao golf, Džek Niklaus je uvek sa sobom nosio tri penija. Pregled izvršen 2006. godine na Novom Zelandu ustanovio je da 21% muškaraca poseduje „srećne“ podšortseve, koje nose kada se bave sportom.

Povremeno sam posmatrao mečeve kriketa, dok sam živeo u Kornvolu. Jednom prilikom, rezultat je slučajno došao do 111. Osoba sa kojom sam bio u društvu objasnila mi je da se tri jedinice nazivaju „Lord Nelson“ i da će izbacivač lopte najverovatnije napustiti teren posle sledećeg udarca. Na moje iznenađenje – tako se upravo i dogodilo. Upitao sam prijatelja zašto se pomenuta pojava naziva „Lord Nelson“, i dobio sam sledeće tumačenje: „Lord Nelson je imao jedno oko, jednu ruku i jedan deo tela koji nije pristojno pominjati.“ Ovakvo me je objašnjenje do suza nasmejalo, ali sam tokom narednih meseci bio svestan koliko je praznoverje zvano „Lord Nelson“ zaista snažno ukorenjeno.

F. B. Skinner (1904–90), biheviornalni psiholog, objavio je 1948. godine svoj klasični eksperiment pod nazivom „Praznoverje kod golubova“. Profesor Skinner je stavio golubove u jednu kutiju i davao im posudu sa hranom na svakih 15 sekundi, bez obzira šta su životinje inače činile. Nakon nekoliko minuta, ptice su razvile raznolike idiosinkratičke rituale, kao što su klimanje glavama gore-dole i kružno kretanje. Ovo je pokazalo kako je stvoren privid verovanja da je ono što golubovi čine prouzrokovano oslobađanjem hrane. Profesor Skinner je objasnio da je slučajna vremenska podudarnost u hrani, koja stiže dok se ptice ponašaju na određeni način, bila dovoljna i da podstakne takvu aktivnost. Mnoga praznoverja koja se odnose na ljude počinju upravo na isti način. Trkač, na primer, kada pobedi noseći određenu obuću, on od tada mora da je nosi tokom svake sledeće trke. Tako nastaje lično praznoverje.

Mnogo godina unazad, izveo sam eksperiment sa merdevinama, koje sam prislonio uza zid jedne veoma prometne ulice. Premda je bilo očigledno da na merdevinama nema nikoga, skoro svako je načinio opkorak, kako bi ih zaobišao, radije nego da prođe ispod njih.

Dok sam šezdesetih godina živeo u Engleskoj, u Kornvolu, imao sam za suseda čoveka koji je bio sedmi sin sedmog sina. Bio je izuzetno uspešan proricatelj sudbine, što je u velikoj meri posledica uverenja kako ovakav rodoslov doprinosi njegovim natprirodnim sposobnostima.

U vreme kada sam radio na ovoj knjizi, dogovorio sam se sa prijateljicom, koja je takođe pisac, da se susretnemo za ručkom. Dogovorili smo se da to bude petak. Bila je presrećna sve dok nije shvatila da se radi o petku trinaestom u mesecu. Telefonirala mi je i predložila da ručak odložimo za neki drugi dan.

Ništa od svega ovoga nije neuobičajeno. Kada je praznoverje u pitanju, nema mesta ni za obrazovanje ni za logiku, i većina ljudi će priznati da se drži jedne ili dve praznoverne radnje. Neko kucne o drvo, drži palčeve ili prospe šaku soli preko levog ramena. Može čovek sve to činiti i smejati se samom sebi, ali on to ipak čini, za svaki slučaj.

Godinu dana nakon završetka II svetskog rata, filmski reditelj Nik Macukas osnovao je „Nacionalni komitet trinaest“ protiv praznoverica, predrasuda i strahova. On je bio idealna osoba za predvođenje ovakvog projekta, pošto je rođen 13. juna, kao trinaesto dete u porodici, a njegovo ime se sastoji od 13 slova. Komitet je osnovan na petak trinaesti. Njegovi članovi činili su sve što je bilo u njihovoj moći da bi poništili praznoverja kuda god bi pošli. Kao rezultat nije se dogodilo ništa suprotno.

Prva američka izložba praznoverica, predrasuda i strahova otvorena je u Prirodnjačkom muzeju u Njujorku, u petak, 13. avgusta 1948. godine. Izložba je trajala trinaest dana. Da bi ušli unutra, posetioci su morali da prođu ispod jednih od triju ogromnih merdevina. U okviru izložbenog prostora, sa plafona su visili otvoreni kišobrani, dok su zidove krasile slike polomljenih slanika i naprslih ogledala. Kao jedan od predloga, zabeležen je i trinaestomesečni kalendar, čiji je sadržaj podrazumevao da svaki mesec ima petak trinaesti. Svrha izložbe bila je da iskoreni praznoverje. Sam događaj zaokupio je veliku pažnju medija onog vremena, ali nikada nije ponovljen.

Svaki ovakav pokušaj potpuno zanemaruje dobroćudni aspekt sujeverja. Praznoverje kao takvo može biti produktivan način da se čovek izbori sa strahovima i stresom svakodnevice. Ako su ljudi uvereni da će im određene radnje doneti sreću, biće smireni i spokojni. Sledstveno tome, opušteniji, poverljiviji, produktivniji i srećniji.

Moje zanimanje za praznoverja počelo je kada sam se preselio u Kornvol, krajem šezdesetih godina i otkrio veliki broj raznolikih praznoverica koje su tamo upražnjavane. Već prvih dana po dolasku, saznao sam od moje stanodavke za sledeća praznoverja:

Ako ne sednete u kući koju ste posetili, u istu vas više nikada neće pozvati.

Ako nepoznata osoba poseti vaš dom na Božić, pratiće vas loša sreća sledećih 12 meseci.

Ako više dama tokom jutarnje čajanke sipa iz istog čajnika, jedna će od gošći zatrudneti.

Kriška tosta nabodena na viljušku, koja je postavljena na najviše drvo u jabučaru, garantuje dobar rod.

Neka su bila veoma zabavna:

Ako vas zasvrbi nos, desiće se jedna od ove četiri stvari: neko će vas poljubiti, naljutiti ili iznervirati. Ako se ne dogodi ništa od navedenog, rukovaćete se sa ludom.

Ako uberete maslačak, umokrićete krevet.

Nakon nekoliko meseci provedenih u Kornvolu, preselio sam se u Jorkšir, koji me je još više zasenio tamošnjim praznoverjima, posebno vezanim za život ribara. Evo nekoliko primera:

Ribareva žena nikako ne sme da pere veš onog dana kada njen suprug isplovljava na pučinu, a ako to učini, njegov će se brod prevrnuti.

Samo muškarci mogu biti na keju kada brod isplovljava, i jedni drugima ne smeju reći „do viđenja“. Ako to učine, posada se neće vratiti kući.

Nekoliko godina kasnije, otkrio sam izgubljen kovčeg praznoverica na Dalekom istoku.

Moja prvobitna namera bila je da u ovoj knjizi opišem što veći broj praznoverja. Ipak, neumeren broj sujeverja, koja se upražnjavaju u čitavom svetu, ograničio je moj naum. Pokušao sam da ovim spisom ipak obuhvatim praznoverja poznata i raširena u zapadnom svetu. Tako sam, nažalost, morao da ostavim po strani nebrojena regionalna praznoverja.

Morao sam, takođe, da donesem i neke druge odluke. Da li je religija praznoverje? Gde je mesto magiji? Šta je sa proricanjem? Mnogi bi sve navedeno svrstali u praznoverja, dok bi drugi rekli da je reč o realnom. Čak i u hrišćanstvu, ljudi koji pripadaju jednoj denominaciji mogu smatrati činodejstva drugih veroispovesti za praznoverja. Kada sam

jednom prijatelju pomenuo da sam za ovu knjigu napisao odeljak o vikarima, bio je zadovoljan jer je smatrao da se vikari bave „opasnim praznoverjem“. Prema mom mišljenju, vikari više naginju religiji nego sujeverju. U svakom slučaju, uvrstio sam ih u ovaj spis zbog njegove što veće kompletnosti, jer se kroz istoriju praznoverja na brojnim mestima pominju veštice i vradžbine.

Knjizi sam takođe priključio nekoliko odeljaka o različitim oblicima božanstava. I ovoga puta razlog je bila celovitost, jer ih ne smatram praznoverjem.

Na kraju, pokušao sam da obuhvatim sve što je bitno za predmet proučavanja, ne ograničavajući se ličnim uverenjima. Otkrio sam da ljudi brzo primećuju tuđe praznoverne radnje, zato sopstvena smatraju za životne činjenice. Do ovoga dolazi jer su praznoverja više usmerena na duboko usađena osećanja nego na logiku ili svest.

Brus Hud, profesor eksperimentalne psihologije na Univerzitetu u Bristolu, smatra da praznoverja nikada neće nestati: „Smatram da nećemo razviti racionalnu svest jer je korisnije biti iracionalan. Praznoverno ponašanje – ideja da određeni rituali i delovanja mogu da zaštite – prihvatljivije je. Ako zanemarimo spoljašnjost u kojoj izgledaju kontrolisano, i ljudi i životinje su pod stresom. Za vreme Zalivskog rata, u oblastima napadnutim skad raketama uvećan je broj praznoverica.“

Frensis Bejkon je zapisao: „Ima nečeg sujevernog u izbegavanju sujeverja.“ Pošto čak i izbegavanje praznoverja može biti praznoverje, čini se da ćemo uvek biti pod uticajem istog.